

Examining of Teacher Burnout Level in Terms of Some Variables

Fahri Sezer¹

¹Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Eğitim Bil. Böl. Reh. ve Psik. Dan. ABD

ARTICLE INFO

Article History:

Received 16.12.2011

Received in revised form

15.01.2012

Accepted 27.01.2012

Available online

15.12.2012

ABSTRACT

In this study, the statuses of teachers' burnout are discussed in terms of size emotional exhaustion, depersonalization and personal accomplishment. And tried to determine what are the factors affecting the burnout. In the study "Maslach Burnout Inventory" as measuring tools to determine the status of teachers' burnout was used. Analysis of data was used t test and one-way ANOVA. The sample of research is consist of 192 teachers who 114 women and 78 men that working in different training positions. The findings revealed that gender, education level, profession, seniority, number of students taught in classrooms, teachers' levels of academic work (primary 1st stage, 2nd stage, and secondary education) and whether teachers have a child or not had an influence on burnout.

© 2012 IOJES. All rights reserved

Keywords:

Burnout, emotional exhaustion, depersonalization, personal accomplishment

Extended Summary

Burnout is described as 'a psychological syndrome of emotional exhaustion, depersonalization, and reduced personal accomplishment that can occur among individuals who work with other people in some capacity (Friedman, 1991). Burnout operationalized three central dimensions: emotional exhaustion, loss of a sense of personal accomplishment, and depersonalization. Burnout occurs when overstressed individuals feel emotionally drained by their work environment, feel that their activities result in no benefit to those they had intended to help or to themselves, and come to blame their clients, patients, or students for failing to improve, get better, or learn, and in turn, for the professional's loss of feelings of accomplishment (Dworkin, 2001).

In this study, level of professional fatigue of teachers is looked over in terms of some variations. Burnout levels of teachers working in elementary and secondary educational institutions are investigated with respect to gender, job seniority, class size, whether or not to have children, ages, education levels, type of school they have graduated and the types of schools they have been working in.

Method

The study sample consists of 192 selected with convenience sampling method, elementary and secondary school teachers, of whom 114 are female and 78 are male, who were employed in Balıkesir, Turkey in the 2010- 2011 academic year.

MBI was developed by Maslach and Jackson (1981). The scale, which consists of a total of 22 items, is composed of three subscales: "emotional exhaustion", "depersonalization" and "personal accomplishment". High scores for the EE and DP subscales and a low score for the PA subscale are indicators of burn-out. The

¹ Corresponding author's address: Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD. Merkez/Balıkesir
Telephone: +90 466 241 12 12 /197
Fax: : +90 466 249 50 05
e-mail: fahrisezer23@hotmail.com

Cronbach's Alfa coefficient of the scale was calculated as 0.83 of the Emotional Exhaustion subscale, 0.65 of the Depersonalization subscale and 0.72 of the Personal Accomplishment subscale. Furthermore, test-retest reliability of the scale, carried out between 2 and 4 weeks, was calculated as 0.83 for the EE subscale, 0.72 for the DP subscale and 0.67 for the PA subscale (Yavuz, 2009). As statistical analysis, t test and One Way Anova was used.

Results

According to the results of the study, the level of burnout is higher among female teachers compared to male teachers. It is observed that the increase of the age of teachers decreased to burnout. Moreover, it was found that the levels of burnout are high among graduate degree teachers compared to associate degree teachers and job seniority increases, the burn-out levels of the teachers decrease. According to results of the current study, there are significant differences among teachers in "emotional exhaustion" sub-scales in terms of class size. Moreover, it is observed that the levels of burnout are high among secondary school teachers compared to primary school teachers. Finally, teachers to have children showed the positive effect on burnout.

Discussion

According to the results of the study, the level of burnout is higher among female teachers compared to male teachers. Reward and punishment system within the organization is known to be effective on burnout (Schwab et al. 1986). For this reason, women who perform the job while taking into consideration the factors that affect burnout to live positive of discrimination is thought to be useful. With increasing level of seniority in the profession decreased to burnout was observed. Dworkin (2001) pointed out that teacher' expectations regarding the profession after the start of the task that faced the situation the difference cause exhaustion at teachers. Requests of teachers have to be met by the administrators and opportunities presented themselves in order to see enough and useful. The number of students in classrooms effect of teachers' burnout negatively. Aksoy (1999) and Hoerr and West (1992) cause of stress in teachers plausible explanation crowded the classes and the students not being able to control. The number of students in classrooms is more than be experienced of the ball symptoms of burnout situations at the teachers such as stress, fatigue, wearisome, weary. Workings are aimed at reducing the number of students in classrooms and will be useful for both teachers and students. In this study, was obtained the higher education level increased the exhaustion of teachers. Van Horn et al. (1999) were found that the first stage of primary school teachers' burnout levels to lower than middle school teachers. This reason, students who second level of primary school more irrelevant and motivate them more power. The environment of education on these factors is thought to be the benefit of the organization taking into consideration the opinions of teachers. Finally, it was found having children have a positive effect on burnout. Maslach and Jackson (1985) and Niebrugge (1994) emphasized having children effect the burnout positively. To give information about positive benefits of marriage and having children would be useful employees in all business segments.

Conclusion

The study's results indicate that the level of burnout is higher among female teachers compared to male teachers. It was observed with increasing level of seniority in the profession decreased to burnout. The number of students in classrooms effect of teachers' burnout negatively. At the same time, it was obtained the higher education level increased the exhaustion of teachers. Finally it was found having children have a positive effect on burnout.

Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

Fahri Sezer¹

¹Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Eğit. Bil. Böl. Reh. ve Psik. Dan. ABD

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:

Alındı 16.12.2011

Düzeltilmiş hali alındı
15.01.2012

Kabul edildi 27.01.2012

Çevrimiçi yayımlandı
15.12.2012

ÖZET

Bu araştırmada, öğretmenlerin tükenmişlik durumları duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutları açısından ele alınmış ve tükenmişlikleri üzerine etki eden faktörlerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada öğretmenlerin tükenmişlik durumlarını belirlemek amacı ile "Maslach Tükenmişlik Envanteri" ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Verilerin analizinde t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini farklı eğitim kademelerinde çalışan 114'ü bayan, 78'i erkek olmak üzere toplam 192 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre cinsiyet, eğitim düzeyi, meslekteki kıdem, okutulan sınıflardaki öğrenci sayıları, öğretmenlerin çalıştıkları öğretim kademeleri (ilköğretim 1. kademe, 2. kademe ve ortaöğretim) ve öğretmenlerin çocuk sahibi olup olmamalarının tükenmişlik üzerinde etkili görülmüştür.

© 2012 IOJES. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:

Tükenmişlik, duyarsızlaşma, duygusal tükenme, kişisel başarı

Giriş

Tükenmişlik kavramı ilk olarak Freudenberg (1974) tarafından insanın yıpranması, sıkılması ve enerjisinin tükenmesi olarak tanımlanmıştır (Akt; Friedman, 1991). Tükenmişlik fiziksel, duygusal ve bilişsel anlamda zorlu durumlarla karşılaşılması sonucu ortaya koyulan duygusal talep ve stres içeren bir sendrom olarak kabul edilmektedir (Hakanen, Bakker ve Schaufeli, 2006). Tükenmişlik ile ilgili literatürde yukarıdakilere benzer birçok tanım bulunmasına rağmen, en çok kabul edilen görüş Maslach tarafından ifade edilen şu tanımdır: "Tükenmişlik, kişinin diğer insanlarla birlikte iken onun baş etme kapasitesini azaltan ve duyarsızlaşma, kişisel başarı ve duygusal tükenme şeklinde üç boyutu olan bir sendromdur" (Goddard, O'Brien ve Goddard, 2006).

Tükenmişliğin belirtilerinin ne olduğunu belirleme yönelik yapılan araştırmalar genel olarak bunun nedenlerini fiziksel, psikolojik ve duygusal ve davranışsal olarak üç alt başlık altında incelemektedir. Buna göre en yaygın fiziksel belirtiler; yorgunluk ve bitkinlik hissi, solunum bozuklukları, uyuşukluk, baş ağrısı, hafıza problemleri, kalp sağlığı sorunları, bağışıklık sisteminin zayıflaması uykusuzluk olarak belirtilmektedir (Batlaş ve Baltaş, 1993).

Bunun yanı sıra sosyologlar tükenmişliği farklı yorumlamaktadırlar. Bunlardan biri olan Seeman (1975), tükenmişliği kavramsal olarak güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık, izolasyon ve yabancılaşma boyutları olan bir kavram olarak tanımlamıştır. Yabancılaşma örgütsel ve sosyal kökleri olan bir durum olarak görülebilir. Bu yüzden bireye sadece baş etme becerileri öğretilerek değil aynı zamanda yapısal değişikliklerinde öğretilmesini gerekli kılar. Stres psikolojik açıdan tükenmişliğin ortaya çıkmasını tetikleyebilir. Ancak tükenmişliğin nedenleri, okulun yapısından ya da eğitim sisteminin yapısından kaynaklanmaktadır (Akt; Dworkin, 2001). Friedman (1991) ise tükenmişliğin ortaya çıkmasına etki eden faktörleri bireyin geçmişi, demografik özellikleri, yaşı, cinsiyeti, mesleki kıdemi ve eğitim seviyesi olarak belirtmiştir. Bunun yanında tükenmişliğe neden olan örgütsel faktörler arasında; iş yükü, kontrol, ödüller, aidiyet, adalet ve değerler de belirtilmiştir (Maslach, Schaufeli ve Leiter, 2001).

² Sorumlu yazarın adresi: Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD. Merkez/Balıkesir
Telefon: +90 466 241 12 12 /197
Faks: +90 466 249 50 05
e-posta: fahrisezer23@hotmail.com

Yapılan literatür incelemesi sonucunda tükenmişlik durumunun üç boyutunun olduğu görülmüştür. Bunlar; Duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıdır. Duygusal tükenme duygusallığın aşırı yayılmış olduğunu ve bireyin duygusal kaynaklarının tüketmiş olduğunu ifade eder. Duyarsızlaşma, bireyin bakım ve hizmet verdiklerine karşı, duygudan yoksun bir biçimde, bireylerin kendine özgü birer varlık olduklarını dikkate almaksızın davranmaları şeklinde tanımlanmaktadır (Maslach, 1993, Akt. Brouwers ve Tomic, 2000). Kişisel başarı ise, insanlarla yüz yüze çalışan mesleklerde kişinin kendisini işinde yeterli ve başarılı hissetmesi durumunu olarak tanımlanmaktadır (Musaoğlu, 2008). Bireyin kişisel başarı durumundaki azalma tükenmişliğine neden olan üçüncü faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tükenmişlik durumu özellikle eğitim ortamında öğretmenlerin yaşadığı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı tükenmişlik semptomu hem bireysel hem de örgütsel anlamda eğitim ortamında oldukça önemlidir. Örgütsel semptomların bireyde hem meslektaşları ile hem de öğrencileri ile kişiler arası iletişim bozulmasına neden olmaktadır. Ayrıca öğrencilerde devamsızlığın artmasına, öğrencilerin ve öğretmenin performansının azalmasına yol açmaktadır (Cunningham, 1983). Amerikan Stres Enstitüsü tarafından yapılan araştırmaya göre öğretmenlik yüksek stres düzeyi olan gruplardan biri olarak belirlenmiştir (Baltaş ve Baltaş, 1993). Öğretmenlik mesleğinin çalışanlarında stres oluşturan meslek olduğu Perason ve Moomaw (2005); Davis ve Wilson (2000) ve Pearson ve Hall (1993) gibi araştırmacılar tarafından da vurgulanmıştır.

Pines (1993), öğretmenlerin yaşadığı tükenmişliğe neden olan faktörleri; öğrenci velilerinin tutumları, kötü okul yönetimi, okuldaki disiplin problemleri, öğretmenlerdeki motivasyon düşüklüğü, öğrencilerin eğitime karşı ilgisiz olmaları, öğretmenlerin kırtasiye işleri ile meşgul olmaları ve kaynak yetersizliği olarak sıralamıştır. Bunlara ek olarak sınıf ortamı da öğretmenlerin stresli olmasına ve dolayısı ile yaşadıkları bu stres onları tükenmişlik durumları üzerine etki etmektedir. Duygusal olarak tükenmiş öğretmenlere kendilerini nasıl hissettikleri sorulduğunda kendilerini fiziksel olarak yorgun ve yolun sonuna gelmiş olarak tanımlamaktadırlar. Sabah uyandıklarında işlerinde başka bir günün başladığının ve bunun verdiği korku duygusunun buna eşlik ettiğini belirtmişlerdir (Schwab, Jackson ve Schuler, 1986).

Birçok çalışmada araştırmacılar öğretmenlerin sadece belirli durumları üzerine yoğunlaşmışlar ve öğrenci öğretmen etkileşiminin tükenmişliği etkileyen stresin ana kaynağı olduğunu belirtmişlerdir (Friedman, 1995). Bununla birlikte tükenmişlik üzerine etki eden faktörlere ilişkin yapılan araştırmalarda, evli olup olmamanın da tükenmişlik üzerinde önemli oranda etkili olduğunu ortaya koymuştur. Greenglass ve Burke (1988) evlilikteki mutluluğun, Ergin (1992) ve Girgin (1995) medeni durumun, tükenmişliğin nedenleri arasında olduklarını belirtmişlerdir. Maslach ve Jackson (1985) ve Niebrugge (1994) medeni durum ve çocuk sahibi olma gibi değişkenlerin tükenmişlik üzerinde etkisi olduğunu vurgulamışlardır. Greenglass, Fiksenbaum ve Burke, (2001) evli ve çocuk sahibi olmanın başlı başına bir sosyal destek anlamına geldiği ve sosyal desteğin de tükenmişliği azaltıcı ve tedavi edici bir etkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Bireyde tükenmişliğe etki eden bu faktörlerin yanı sıra öğretmenlerde tükenmişliğe etki eden başka nedenlerde bulunmaktadır. Byrne (1991) sınıf ikliminin kötü olmasının öğretmen tükenmişliği üzerinde etkili olduğunu aktarmıştır. Aynı zamanda bu tür sınıf iklimi öğretmenin öğrencisine ve öğretme şekline olumsuz yönde etki ettiğini belirtmiştir. Weisfelt (1993) öğretmenin uzun süre öğrencilerden olumlu dönütler almamasının kendisini faydasız ve yararsız olduğunu düşünmesine neden olacağını söylemiştir (Akt. Horn , Schafeli ve Enzmann, 1999).

Tükenmişliğin oluşmasına neden olan bu faktörler öğretmenlerde tükenmişlik düzeyinin artmasına neden olmakta, bu durumda onların öğrencilerine ve velilere karşı bazen umursamaz, acımasız ve alaycı bir şekilde davranmalarına neden olabilmektedir (Maraşlı, 2005). Tükenmişlik yaşayan öğretmenlerde genellikle öfke belirtilerine eşlik edecek şekilde anksiyete, huzursuzluk, depresyon, yorgunluk, sıkıntı, sinizm (güvensizlik hissi), suçluluk duyguları, psikosomatik belirtiler ve aşırı durumlarda, sinir bozukluğu görülebilmektedir (Friedman, 1991).

Bu duygusal durumun ortaya çıkması öğretmenlerin sınıf içi tutumları üzerinde de etki bırakmaktadır. Tümkaya (2005) öğretmenlerde yaptığı araştırmasında sınıf içi katı bir disiplin anlayışına sahip olan öğretmenlerin en çok tükenen grup olduğunu ortaya koymuştur. Farber ve Miller (1981) ve Blase ve Greenfield (1985) kişisel düzeyde tükenmiş öğretmenlerin öğrencilerine karşı daha az sempati

gösterdiklerini, sınıf içindeki durumlara daha az toleranslı davrandıklarını, işlerinde kararsız olduklarını, derslerine yeteri kadar hazırlanamadıklarını ve daha az üretken olduklarını aktarmışlardır.

Bu araştırmada öğretmenlerin tükenmişlik durumları duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı boyutları açısından ele alınmış ve bu üç boyuta dair tükenmişlik durumları farklı değişkenlerle ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda çalışmada öğretmenlerin tükenmişlik durumlarına cinsiyetlerinin, yaşlarının, eğitim düzeylerinin (ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora), meslekteki kıdemlerinin, okuttukları sınıflardaki öğrenci sayılarının, ilköğretim (1. Kademe ve 2. Kademe) veya ortaöğretimde çalışıyor olmanın ve çocuk sahibi olup olmamanın etkisinin olup olmadığı incelenmiştir.

Öğretmenlerin tükenmişlik durumlarına etki eden faktörlere ilişkin ülkemizde ve yurt dışında farklı zamanlarda benzer çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın yapılmasındaki amaç daha önce yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular ile bu çalışmanın sonucunda elde edilecek bulguları karşılaştırmak ve ortaya çıkabilecek yeni durumlara karşı farkındalık oluşturmaktır. Bununla birlikte bu çalışmada, önceki çalışmalardan farklı olarak öğretmenlerin tükenmişlik durumları üzerine etkisi olduğu düşünülen farklı değişkenler ilk olarak ele alınmıştır.

Yöntem

Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada, ilköğretim ve orta öğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerini farklı değişkenler açısından ortaya koymaya çalışan nicel araştırma tekniklerinden olan betimsel model kullanılmıştır.

Örnekleme

Araştırmanın örneklemini Balıkesir il merkezindeki farklı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan 114'ü bayan, 78'i erkek olmak üzere toplam 192 öğretmen oluşturmaktadır. Örnekleme yöntemi olarak kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Maslach tükenmişlik envanteri: Bu çalışmada kullanılan Maslach Tükenmişlik Envanteri Maslach ve Jackson (1981) tarafından geliştirilmiştir. Toplam 22 maddeden oluşan ölçek tükenmişliği Duygusal Tükenme (Emotional Exhaustion) 8 maddeden, Duyarsızlaşma (Depersonalization) 6 maddeden ve Kişisel başarı (Personal Accomplishment) 8 maddeden olmak üzere üç alt boyutta değerlendirmektedir (Akt; Musaoğlu, 2008).

Ergin (1992) tarafından Türkçe'ye çevrilen envantere bazı değişikliklere gidilerek özgün formunda yedi dereceli olan cevap seçeneklerinin "0 hiçbir zaman", "4 her zaman" olarak ölçeğin beş dereceli olarak düzenlenmesine karar verilmiş ve eğitici formunda da (öğretmenler için kullanılan form) bu beş dereceli olan hali kullanılmaktadır. Puanlamada, her bir kişi için Duygusal Tükenme, Duyarsızlaşma ve Kişisel başarı olmak üzere üç ayrı tükenmişlik puanı hesaplanmaktadır (Çapri, 2006). Envanterin güvenilirlik katsayısı duygusal tükenmişlik için ,88, kişisel başarı için ,83 ve duyarsızlaşma için ,72'dir (Yavuz, 2009). İkinci yöntemde ise ölçeğin güvenilirliği test/tekrar test ile incelenmiştir. Denek grubundan 99 deneye tekrar ulaşılarak elde edilen verilere göre güvenilirlik katsayıları şu şekildedir: Duygusal Tükenme 0.83, Duyarsızlaşma 0.72, Kişisel Başarı 0.67. (Cemaloğlu ve Şahin, 2007). Araştırma kullanılan ölçek, daha önceden geçerlilik ve güvenilirliği yapılarak Türkçe'ye uyarlandığı için, araştırmacı, yeniden geçerlilik ve güvenilirlik yapma ihtiyacı duymamıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 17.00 paket programı ile analiz edilmiştir. İstatistiksel analiz olarak t Testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde, istatistiksel analiz sonucunda elde edilmiş verilerin her bir alt problem için test edilmesine ilişkin bulgular ve bu bulgulara dayanılarak yapılan yorumlara yer verilmiştir.

Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre tükenmişlik düzeyleri arasında fark olup olmadığını anlamak amacıyla t Testi uygulanmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetleri ile Duygusal Tükenmişlik (DT), Kişisel Başarı (KB) ve Duyarsızlaşma (DUY) düzeylerinin dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyetin tükenmişlik düzeyine etkisi

Alt ölçekler	Cinsiyet	n	\bar{X}	S.S.	SD	t	(p<0.05)
DT	Kadın	114	10,56	4,692	190	5,77	,000
	Erkek	78	6,53	4,801			
KB	Kadın	114	24,05	3,843	190	2,03	,043
	Erkek	78	25,30	4,671			
DUY	Kadın	114	2,12	2,178	190	,06	,952
	Erkek	78	2,10	2,388			

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin cinsiyetleri ile Duygusal Tükenmişlik (t= 5,77; SD= 190) ve Kişisel Başarı durumları (t= 2,03; SD= 190) arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (DT= p< .05 ve KB= p< .05). Bu sonuca göre kadın öğretmenlerin DT puan ortalamalarının (=10,56) erkek öğretmenlerin DT ortalamasından (=6,53) yüksek olduğu, KB puan ortalamalarının (=24,05) erkek öğretmenlerin KB ortalamasından (=25,30) düşük olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin cinsiyetleri ile Duyuşallık düzeyleri (t=,06; SD= 190) arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır (DUY= p< .952). Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin cinsiyetleri Kişisel Başarı ve Duygusal Tükenme Düzeylerinin bir belirleyicisi iken, Duyarsızlaşmanın belirleyicisi olmadığı yani kadınların erkeklere göre daha çok tükenmiş oldukları saptanmıştır.

Cinsiyet ile tükenmişlik arasındaki ilişkiye yönelik yapılan birçok çalışmada erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlere oranla daha çok duyarsızlaşma gösterdikleri saptanmıştır (Anderson ve Iwanicki, 1984; Greenglass ve diğ. 1990). Van Horn, Schafeli ve Enzmann (1999) cinsiyetin tükenmişlik üzerine etkisinin olduğunu saptamıştır. Yavuz (2009) öğretmenlerin duygusal tükenmişliklerine ilişkin yaptığı çalışmada cinsiyet değişkeninin duygusal tükenme ve kişisel başarı durumlarına etki etmediğini saptamıştır. Duyarsızlaşma boyutunda ise erkekler ve kadınlar arasında fark olduğunu belirtmiştir. Kayabaşı (2008) ise, öğretmenlerin kadın veya erkek olmalarının duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşmada etkili olmadığını, kişisel başarı üzerinde ise etkili olduğunu saptamıştır. Bu bulgular araştırmamızdan elde edilen bulgular ile kısmen tutarlı görülmektedir. Örmən (1992) çalışmasında, kadınların daha yoğun tükenmişlik yaşadığını saptamış ve bunun nedeninin kadınların toplumsal önyargılardan kaynaklanan ev sorumluluklarının erkeklere göre daha fazla olmasına bunda tükenmeye veya yıpranmaya daha çok yol açtığını vurgulamıştır.

Çokluk (1999), Dolunay (2001), Gündüz (2004), Naktiyok ve Karabey (2005) yaptıkları araştırmalarda cinsiyet faktörünün tükenmişliği etkilemediği sonuçlarını elde etmişlerdir (Akt. Kayabaşı, 2008). Kırılmaz, Çelen ve Sarp (2003) cinsiyetin tükenmişlik üzerine etki etmediğini saptamışlardır.

Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Eğitim Düzeylerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin eğitim düzeyleri ile tükenmişlik düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Öğretmenlerin eğitim düzeyleri ile Duygusal Tükenmişlik (DT), Kişisel Başarı (KB) ve Duyarsızlaşma (DUY) düzeylerine göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Eğitim düzeyi ile tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması

Alt ölçekler		Kareler toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	(p<0.05)
DT	Gruplar arası	350,209	2	99,721	3,91	,022
	Gruplar içi	4662,770	189	25,468		
	Toplam	5012,979	191			
KB	Gruplar arası	25,307	2	12,654	,704	,496
	Gruplar içi	3397,943	189	17,979		
	Toplam	3423,250	191			
DUY	Gruplar arası	29,827	2	14,913	2,98	,050
	Gruplar içi	945,652	189	5,003		
	Toplam	975,479	191			

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin eğitim düzeyleri ile DT (F=4,70) ve DUY (F=2,62) düzeylerine ilişkin farkla ilgili uygulanan varyans analizleri sonucu $p<0.05$ önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Öğretmenlerin eğitim düzeylerinin KB üzerine etkisinin olmadığı saptanmıştır. Bu bulgular öğretmenlerin eğitim düzeyleri ile DT ve DUY düzeyleri arasında fark olduğunu göstermektedir. Bu farkın hangi eğitim düzeyleri arasında olduğunu anlamak için LSD Post Hoc Testi uygulanmış ve bulgular Tablo 2.1’de verilmiştir.

Tablo 2.1. Eğitim düzeyi ile tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması

Alt ölçekler	(I) Eğitim Düzeyi	(J) Eğitim Düzeyi	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	(p<0,05)
DT	1 (önlisans) $\bar{X} = 6,95$	2 (lisans) $\bar{X} = 9,41$	-2,46	,007
	1 (önlisans) $\bar{X} = 1,35$	2 (lisans) $\bar{X} = 2,32$	-,978	,016

Tablo 2.1’de görüldüğü gibi önlisans mezunu olan öğretmenlerin DT düzeyleri ($= 6,95$), lisans mezunu ($= 9,41$) öğretmenlerinkinden anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Önlisans mezunu olan öğretmenlerin DUY düzeyleri ($= 1,35$), lisans mezunu ($= 2,32$) öğretmenlerinkinden anlamlı düzeyde düşük olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin eğitim düzeylerinin Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma durumlarının birer belirleyicisi olduğu ve önlisans mezunu öğretmenlerin lisans mezunlarına göre daha az tükenmiş oldukları söylenebilir.

Friedman ve Lotan (1985) ve Friedman (1991) öğretmenlerin eğitim seviyesi arttıkça tükenmişliklerinin de arttığını belirtmişlerdir. Öztürk ve Deniz (2008) eğitim düzeyi arttıkça duyarsızlaşma puanının arttığını saptamışlardır. Bu durumu, eğitim düzeyi arttıkça mükemmeliyetçiliğin artmasına, eğitim sırasında verilen standartları çalışma alanında bulamamaya bağlamışlardır. Erginsoy (2002) ve Kapıkıran (2003)’da araştırmalarında ön lisans mezunu okul öncesi öğretmenlerinin lisans mezunu öğretmenlerden daha fazla tükenmişlik yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgular araştırmadan elde edilen bulgular ile tutarlıdır. Croom (2003) ise çalışmasında kırsal alanda çalışan öğretmenler ile diğer yerlerde çalışan öğretmenlerin eğitim düzeyinin tükenmişlik üzerine etkili olmadığını aktarmıştır.

Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Meslekteki Kıdemlerine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin meslekteki kıdemlerinin ile tükenmişlik düzeyleri üzerinde etkisinin olup olmadığını test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Öğretmenlerin meslekteki kıdemleri ile Duygusal Tükenmişlik (DT), Kişisel Başarı (KB) ve Duyarsızlaşma (DUY) düzeylerine göre dağılımı Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Mesleki kıdem ile tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması

Alt ölçekler		Kareler toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	(p<0,05)
DT	Gruplar arası	771,192	3	257,06	11,39	,000
	Gruplar içi	4241,787	188	22,56		
	Toplam	5012,979	191			
KB	Gruplar arası	342,085	3	114,02	6,95	,000
	Gruplar içi	3081,165	188	16,38		
	Toplam	3423,250	191			
DUY	Gruplar arası	86,603	3	28,86	6,10	,001
	Gruplar içi	888,876	188	4,72		
	Toplam	975,479	191			

Öğretmenlerin meslekteki kıdemleri ile DT (F=11,39), KB (F=6,95) ve DUY (F=6,10) düzeylerine ilişkin farkla ilgili uygulanan varyans analizleri sonucu p<0.05 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgular öğretmenlerin meslekteki kıdemleri ile DT, KB ve DUY düzeyleri arasında fark olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin meslekteki kıdemleri arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için LSD Post Hoc Testi uygulanmış ve bulgular Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Mesleki kıdem ile tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması

Alt ölçekler	(I) Mesleki Kıdem	(J) Mesleki Kıdem	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	(p<0,05)
DT	1 (1-10) $\bar{X} = 9,38$	3 (20-30) $\bar{X} = 7,24$	2,14	,027
	1 (1-10) $\bar{X} = 9,38$	4 (31+) $\bar{X} = 4,83$	4,55	,004
	2 (10-20) $\bar{X} = 11,17$	3 (20-30) $\bar{X} = 7,24$	3,92	,000
	2 (10-20) $\bar{X} = 11,17$	4 (31+) $\bar{X} = 4,83$	6,33	,000
KB	1 (1-10) $\bar{X} = 9,38$	4 (31+) $\bar{X} = 4,83$	3,11	,022
	2 (10-20) $\bar{X} = 11,17$	3 (20-30) $\bar{X} = 7,24$	2,53	,000
	2 (10-20) $\bar{X} = 11,17$	4 (31+) $\bar{X} = 4,83$	4,44	,001
DUY	1 (1-10) $\bar{X} = 9,38$	3 (20-30) $\bar{X} = 7,24$	1,26	,005
	1 (1-10) $\bar{X} = 9,38$	4 (31+) $\bar{X} = 4,83$	1,50	,040
	2 (10-20) $\bar{X} = 11,17$	3 (20-30) $\bar{X} = 7,24$	1,33	,000
	2 (10-20) $\bar{X} = 11,17$	4 (31+) $\bar{X} = 4,83$	1,57	,021

Tablo 3.1'de görüldüğü gibi meslekteki kıdemleri 1-10 yıl arasında olan öğretmenlerin ($\bar{X} = 9,38$) DT düzeyleri, 20-30 yıl ($\bar{X} = 7,24$) ve 31 yıl ($\bar{X} = 4,83$) ve üzerindeki öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuş, meslekteki kıdemleri 10-20 yıl ($\bar{X} = 11,17$) olan öğretmenlerin, 20-30 yıl ($\bar{X} = 7,24$) ve 31 yıl ($\bar{X} = 4,83$) ve üzerinde çalışanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Meslekteki kıdemleri 1-10 yıl arasında olan öğretmenlerin ($\bar{X} = 24,38$) KB düzeyleri, 31 yıl ($\bar{X} = 27,5$) ve üzerinde kıdemi olan öğretmenlerden anlamlı düzeyde düşük olduğu, meslekteki kıdemleri 10-20 yıl ($\bar{X} = 23,05$) olan öğretmenlerin de 20-30 yıl ($\bar{X} = 25,59$) ve

31 yıl (= 27,5) üzerinde kıdemi olan öğretmenlerden anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur. Meslekteki kıdemleri 1-10 yıl arasında olan öğretmenlerin (=2,66) DUY düzeyleri, 20-30 yıl (= 1,40) ve 31 yıl (= 1,16) ve üzerindeki öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuş, meslekteki kıdemleri 10-20 yıl (= 2,74) olan öğretmenlerin, 20-30 yıl (= 1,40) ve 31 yıl (= 1,16) ve üzerinde çalışanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin meslekteki kıdemlerinin Duygusal Tükenme, Kişisel Başarı ve Duyarsızlaşma durumlarının birer belirleyicisi olduğu, meslekteki kıdem arttıkça tükenmişliğinde azaldığı görülmektedir.

Bu konu ile ilgili olarak yapılan bazı çalışmalarda mesleki kıdem arttıkça öğretmenlerdeki tükenmişliğin azaldığı saptanmıştır (Barut ve Kalkan, 2002; Dolunay, 2002; Izgar, 2003). Başka bir araştırmada da mesleki kıdemın duygusal tükenme ve duyarsızlaşma üzerinde etkili olduğunu, kişisel başarı üzerine ise etkili olmadığı sonucu bulunmuştur (Kayabaşı, 2008). Friedman ve Lotan (1985) meslekteki kıdem artması ile birlikte tükenmişliğin azaldığını aktarmışlardır. Croom (2003) ise öğretmenlikteki kıdemın artmasının duyarsızlaşma ile ilgili olduğunu ancak duygusal tükenme ve kişisel başarı üzerine etkili olmadığını aktarmıştır. Bu sonuçlar araştırmadan elde edilen bulgular ile tutarlıdır.

Schwab, Jackson and Schuler (1986), Yavuz (2009), Kayabaşı (2008) ve Kırılmaz ve ark (2003) ise meslekteki kıdemın tükenmişlik üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını saptamışlardır.

Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Sınıflarındaki Öğrenci Sayılarına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin okuttuğu sınıflarındaki öğrenci sayıları ile tükenmişlik düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Öğretmenlerin okuttuğu sınıflarındaki öğrenci sayıları ile Duygusal Tükenmişlik (DT), Kişisel Başarı (KB) ve Duyarsızlaşma (DUY) düzeylerine göre dağılımı Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Okutulan sınıftaki öğrenci sayısı ile tükenmişlik düzeyinin karşılaştırılması

Alt ölçekler	Kareler toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	(p<0,05)	
DT	Gruplar arası	86,16	2	43,081	1,65	,194
	Gruplar içi	4926,81	189	26,068		
	Toplam	5012,97	191			
KB	Gruplar arası	74,85	2	37,428	2,11	,124
	Gruplar içi	3348,39	189	17,716		
	Toplam	3423,25	191			
DUY	Gruplar arası	43,09	2	21,548	4,36	,014
	Gruplar içi	932,38	189	4,933		
	Toplam	975,47	191			

Öğretmenlerin okuttuğu sınıflarındaki öğrenci sayıları ile DUY (F=4,36) düzeylerine ilişkin farkla ilgili uygulanan varyans analizleri sonucu p<0.05 önem düzeyinde anlamlı bulunmuş, öğrenci sayısının DT (F=1,65) ve KB (F=2,11) düzeylerine etkisi olduğuna ilişkin bir fark bulunmamıştır. Öğretmenlerin okuttuğu sınıflarındaki öğrenci sayıları ile DUY düzeyleri arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için LSD Post Hoc Testi uygulanmış ve bulgular Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1. Okutulan sınıftaki öğrenci sayıları ile tükenmişlik düzeyinin karşılaştırılması

Alt ölçek	(I) Öğrenci Sayısı	(J) Öğrenci Sayısı	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	(p<0,05)
DUY	1 (1-30) $\bar{X} = 9,45$	2 (31-40) $\bar{X} = 7,92$	1,101	,004

Tabloda görüldüğü gibi öğretmenlerin okuttuğu sınıflarındaki öğrenci sayıları 1 ile 30 arasında olan öğretmenlerin (=9,45) DT düzeyleri, 30 ile 40 arasında olan (= 7,92) öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek

bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayılarının Duygusal Tükenme durumlarının birer belirleyicisi olduğu göstermektedir.

Öğretmenlerin sınıflardaki öğrenci sayıları artıkça sınıftaki disiplini sağlamaya bağlı olarak stres yaşayacakları ve buna bağlı olarak tükenmişlik durumlarında artışın olacağı düşünülmüştür. Gordon (2001), Smith ve Laslett, (1996) ve Wragg ve Dooley (1996) bu duruma vurgu yaparak sınıfta disiplini sağlama düşüncesinin öğretmenlerde stresin önemli bir kaynağı olduğunu ve bu tür sınıflarda düzeni sağlama konusunda öğretmenlerin kaygı yaşadıklarını ve öğrencilerle olumlu ilişkiler geliştirmekte güçlük çektiklerini aktarmışlardır. Ben-Ari, Krole ve Har-Even (2003) tarafından yapılan bir araştırmada, düşük düzeyde tükenmişlik ve stres belirtileri gösteren öğretmenlerin daha karmaşık öğretim stratejileri kullandıkları bulunmuştur (Akt. Karakelle ve Canpolat, 2008). Buda sınıf öğretmenlerinin yetersizliğinin (uygun öğretim stratejileri kullanamaması) tükenmişliği açıklayan bir faktör olduğu sonucunu doğurmaktadır. Ancak elde edilen sonuçlar bunu doğrular nitelikte bulunmamış, sadece duyusallık alt ölçeğinde anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Bu farklılaşmada öğrenci sayısı artıkça tükenmişliğin azaldığını göstermekte ve denence ile tutarlı görülmemektedir.

Yavuz (2009) ve Kırılmaz ve diğ. (2003) çalışmalarında sınıftaki öğrenci sayısının tükenmişlik üzerinde etkili olmadığını saptamışlardır.

Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin Öğretim Kademesine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin çalıştıkları öğretim kademeleri (ilköğretim 1. kademe, 2. kademe ve ortaöğretim) ile tükenmişlik düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Öğretmenlerin çalıştıkları öğretim kademeleri ile Duygusal Tükenmişlik (DT), Kişisel Başarı (KB) ve Duyarsızlaşma (DUY) düzeylerine göre dağılımı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Çalışılan öğretim kademesi ile tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması

Alt ölçekler	Kareler toplamı	S.D.	Kareler Ortalaması	F	(p<0,05)	
DT	Gruplar arası	309,944	2	154,97	6,22	,002
	Gruplar içi	4703,035	189	24,88		
	Toplam	5012,979	191			
KB	Gruplar arası	224,697	2	112,34	6,63	,002
	Gruplar içi	3198,553	189	16,92		
	Toplam	3423,250	191			
DUY	Gruplar arası	57,773	2	28,88	5,94	,003
	Gruplar içi	917,706	189	4,85		
	Toplam	975,479	191			

Öğretmenlerin çalıştıkları öğretim kademeleri ile DT (F=6,22), KB (F=6,63) ve DUY (F=5,94) düzeylerine ilişkin farkla ilgili uygulanan varyans analizleri sonucu p<0.05 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu bulgular öğretmenlerin çalıştıkları öğretim kademeleri ile DT, KB ve DUY düzeyleri arasında fark olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları öğretim kademeleri arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için LSD Post Hoc Testi uygulanmış ve bulgular Tablo 6.1'de verilmiştir.

Tablo 5.1'de görüldüğü gibi ilköğretim 1. kademe çalışan öğretmenlerin (=7,63) DT düzeyleri, ilköğretim 2. Kademe (=9,76) ve ortaöğretimdeki (=10,48) öğretmenlerden anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. İlköğretim 1. kademe çalışan öğretmenlerin (=25,5) KB düzeyleri, ilköğretim 2. Kademe (=24,16) ve ortaöğretimdeki (=23,04) öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. İlköğretim 1. kademe çalışan öğretmenlerin (=1,54) DUY düzeyleri ise, ilköğretim 2. Kademe (=2,6) ve ortaöğretimdeki (=2,68) öğretmenlerden anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Elde edilen bu sonuçlar öğretmenlerin çalıştıkları öğretim kademelerinin (ilköğretim 1. kademe, 2. kademe ve ortaöğretim) Duygusal Tükenme, Kişisel Başarı ve Duyusallık durumlarının birer belirleyicisi olduğu, öğretim kademesi artıkça tükenmişliğinde arttığını göstermektedir.

Tablo 5.1. Çalışılan öğretim kademesi ile tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması

Alt ölçekler	(I) Öğretim Kademesi	(J) Öğretim Kademesi	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	(p<0,05)
DT	1 (1. kademe) \bar{X} =7,63	2 (2. kademe) \bar{X} =9,76	2,12	,016
	1 (1. kademe) \bar{X} =7,63	3 (ortaöğr.) \bar{X} =10,48	2,84	,001
KB	1 (1. kademe) \bar{X} =7,63	2 (2. kademe) \bar{X} =9,76	1,44	,046
	1 (1. kademe) \bar{X} =7,63	3 (ortaöğr.) \bar{X} =10,48	2,56	,000
DUY	1 (1. kademe) \bar{X} =7,63	2 (2. kademe) \bar{X} =9,76	1,05	,007
	1 (1. kademe) \bar{X} =7,63	3 (ortaöğr.) \bar{X} =10,48	1,13	,004

Van Horn ve diğ. (1999) çalışmalarında birinci kademe çalışan öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyinin ikinci kademedeki öğretmenlerinkinden daha düşük olduğunu saptamışlardır. Buna etki eden faktörün ikinci kademedeki öğrencilerin eğitime karşı daha ilgisiz olmaları ve onları motive etmenin daha zor olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Schwab, Jackson ve Schuler (1986), lise ve ortaokul öğretmenlerinin ilkökul öğretmenlerine göre öğrencilere karşı daha olumsuz davrandıkları ve öğretim yöntemlerini uygulamada daha yetersiz olduklarını belirtmişlerdir. Bu değişkenlerin de tıpkı eğitim seviyesi, meslekteki deneyim ve yerleşim yeri gibi tükenmişliğin yaşanmasına etki eden faktörlerden biri olduğunu aktarmışlardır. Yavuz (2009) ortaokul öğretmenlerinin ilkökul öğretmenlerine göre daha müdahalece davrandıklarını aktarmıştır. Bu çalışmaların sonuçlarından da anlaşılacağı üzere araştırmamızdan elde edilen bulgular bu çalışmaların bulguları ile tutarlıdır.

Çocuk Sahibi Olup-Olmamanın Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyine Etkisine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin çocuk sahibi olmaları veya olmamalarının tükenmişlik düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla t Testi uygulanmıştır. Öğretmenlerin çocuk sahibi olup olmamaları ile Duygusal Tükenmişlik (DT), Kişisel Başarı (KB) ve Duyarsızlaşma (DUY) düzeylerine göre dağılımları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Çocuk sahibi olup olmamanın tükenmişlik düzeyine etkisi

Alt ölçekler	Çocuk	n	\bar{X}	S.S.	SD	t	(p<0.05)
DT	YOK	22	13,09	4,545	190	4,22	,000
	VAR	170	8,38	4,954			
KB	YOK	22	21,63	4,146	190	3,54	,000
	VAR	170	24,94	4,106			
DUY	YOK	22	3,90	2,67	190	4,12	,000
	VAR	170	1,88	2,1			

Tablo 6'da görüldüğü gibi, öğretmenlerin çocuk sahibi olup olmamaları ile Duygusal Tükenmişlik (t=4,22; SD=190), Kişisel Başarı (t=3,54; SD=190) ve Duyuşsallık (t=4,12; SD=190) durumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (DT= p<.05, KB= p<.05 ve DUY= p<.05). Bu sonuçlara göre çocuk sahibi olmayan öğretmenlerin DT puan ortalamalarının (=13,09) çocuk sahibi olanlardan (=8,38) yüksek olduğu, çocuk sahibi olmayanların KB puan ortalamalarının (=21,63) çocuk sahibi olanlardan (=24,94) düşük olduğu ve çocuk sahibi olmayanların DUY puan ortalamalarının (=3,9) çocuk sahibi olanlardan (=1,88) yüksek olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin çocuk sahibi olup olmamalarının Duygusal Tükenme, Kişisel Başarı ve Duyarsızlaşma durumlarının bir belirleyicisi olduğu, çocuk sahibi olmanın tükenmişlik üzerine olumlu yönde etkisi olduğu saptanmıştır.

Maslach ve Jackson (1985) çocuk sahibi çalışanlarda tükenmişliğin daha az gözlemlendiğini belirtmiştir. Niebrugge (1994) medeni durum ve çocuk sahibi olma gibi değişkenlerin tükenmişlik üzerinde olumlu yönde bir etkisinin olduğunu vurgulamıştır. Greenglass, Fiksenbaum ve Burke (2001) evli ve çocuk sahibi

olmanın başlı başına bir sosyal destek anlamına geldiği ve sosyal desteğin de tükenmişliği azaltıcı ve tedavi edici bir etkisinin olduğunu aktarmışlardır. Maraşlı (2005) çocukların anne-babayı yoğun iş stresinden uzaklaştırıcı ve sevgi ve kabul gibi duygusal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir etkiye sahip oldukları, bu nedenle de çocuk sahibi olmanın tükenmişliği azaltıcı bir faktör olduğunu belirtmiştir. Kayabaşı (2008) çocuk sayısı, tükenmişlik düzeyini etkilemediği, ancak, medeni durum, gibi özelliklerinin ise, tükenmişlik düzeyini etkilediği saptanmıştır. Maslach ve Jackson (1982) ise yaptıkları araştırmada evli bireylerin bekâr ve dullara göre tutarlı bir şekilde daha az tükenmişlik örüntüsü gösterdiklerini ortaya koymuşlardır (Akt. Kayabaşı, 2008). Araştırma sonucunda çocuk sahibi olmanın tükenmişlik üzerinde olumlu yönde etki ettiği saptanmıştır. bu sonuç daha önce yapılmış çalışmaların sonuçları ile tutarlıdır.

Sonuçlar ve Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin cinsiyetlerinin Kişisel Başarı, Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma durumlarının birer belirleyicisi olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin eğitim düzeylerinin Duygusal Tükenme ve Duyarsızlaşma durumlarının birer belirleyicisi olduğu, meslekteki kıdemlerinin Duygusal Tükenme, Kişisel Başarı ve Duyarsızlaşma durumlarının birer belirleyicisi olduğu, öğretmenlerin okuttukları sınıflarındaki öğrenci sayılarının Duygusal Tükenme durumlarının birer belirleyicisi olduğu, öğretmenlerin çalıştıkları öğretim kademelerinin (ilköğretim 1. kademe, 2. kademe ve ortaöğretim) Duygusal Tükenme, Kişisel Başarı ve Duyuşsallık durumlarının birer belirleyicisi olduğu ve son olarak öğretmenlerin çocuk sahibi olup olmamalarının Duygusal Tükenme, Kişisel Başarı ve Duyarsızlaşma durumlarının bir belirleyicisi olduğu sonuçları elde edilmiştir.

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda öğretmenlerin tükenmişlik durumlarına ilişkin şu önerilerde bulunulabilir.

Öğretmenlik mesleğinin çalışanlarında stres oluşturan meslek olduğu Perason ve Moomaw (2005) Davis ve Wilson (2000) ve Pearson ve Hall (1993) gibi araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır. Durum böyle olunca bu mesleği icra edenlerin stres durumlarına etki eden faktörler belirlenmeli bu konuya ilişkin çözümler kurum yöneticileri tarafından sunulmalı, öğretmenlere psikolojik destek sağlanmalıdır. Özellikle okullarda rehberlik servislerindeki görevliler kurum içinde bu desteğin sağlanmasında önemli rol oynamalıdır.

Öğretmenlerin tükenmişlik durumları üzerinde cinsiyetin kadınların aleyhine sonuç doğurduğu görülmüştür. Kurum içinde ödül ve ceza sisteminin tükenmişlik üzerinde etkili olduğu bilinmektedir (Schwab ve ark., 1986). Bu nedenle kadınların erkeklere göre daha duygusal oldukları göz önüne alındığında, kadınların mesleğini icra ederken tükenmişlik yaşamalarına etki eden faktörler göz önüne alınarak pozitif ayrımcılık yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Meslekteki kıdemin artması ile birlikte tükenmişliğin azaldığı görülmüştür. Dworkin (2001), çalışmasında öğretmenlerin mesleğe ilişkin beklentileri ile göreve başladıktan sonra karşılaştıkları durum arasındaki farklılığın tükenmişliğe neden olduğuna değinmiştir. Bu nedenle mesleğe yeni başlayan öğretmenler çalıştığı kurumdan daha çok takdir görme ve ödüllendirilme beklentisi içine girebilirler. Öğretmenlerin mesleğe ilişkin beklentileri kurum idarecileri tarafından karşılanmalı ve kendilerini yeterli ve işe yarar görmeleri amacıyla fırsatlar sunulmalıdır.

Araştırmamızda sınıftaki öğrenci sayısı artıca tükenmişliğinde artacağına yönelik denencemiz doğrulanmasa da sınıfların kalabalık olması öğretmenlerdeki tükenmişliğin nedenlerinden birisi olduğu pek çok çalışmada vurgulanmıştır. Aksoy (1999) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, öğretmenler, istenmeyen davranışların en önemli 5 nedenini, ailevi sorunlar, çocuklarının eğitimlerine anne ve babaların ilgisiz kalmaları, anne ve babaların çocuklarına yönelik olumsuz tutum ve davranışları, olumsuz televizyon yayınları ve diğer medyada gösterilen şiddet ve aşırı kalabalık sınıflar şeklinde tanımlamışlardır. Hoerr ve West (1992) öğretmenlerdeki stresin birinci nedeninin sınıf disiplini sağlama ve buna bağlı problemler olduğunu ve bu durumunda tükenmişlikle ilişkili olduğunu aktarmışlardır. Durum böyle olunca sınıf ortamında öğrenci sayısının fazla olması öğretmenlerde tükenmişlik belirtileri olan stres, yorgunluk, usanma, bıkkınlık gibi durumların yaşanmasına etki etmektedir. En üst düzeydeki yetkililerden en

alttakilere kadar tarafından sınıflardaki öğrenci sayılarının azaltılmasına yönelik çalışmaların yapılması hem öğretmenler hem de öğrenciler için faydalı olacaktır.

Çalışmamızda öğretim kademesi arttıkça öğretmenlerde tükenmişliğinde arttığı sonucu elde edilmiştir. Van Horn ve ark. (1999) birinci kademe öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerin ikinci kademe öğretmenlerinkinden daha düşük olduğu saptanmıştır. Bunun nedeninin ikinci kademedeki öğrencilerin eğitime karşı daha ilgisiz oldukları ve onları motive etmenin daha güç olmasından dolayı olduğu aktarılmıştır. Bununla birlikte özellikle öğrencilerin yaşlarının artması ile birlikte kontrolün ve disiplini sağlamanın güçleşmesi de öğretmenlerin daha yoğun tükenmişlik yaşamalarına etki ettiği düşünülmektedir. Özellikle eğitim kademesi arttıkça sınıftaki öğrenci sayısının azaltılması öğretmenlerin sınıftaki disiplini sağlamanın kolaylaştırarak bununda öğretmenlerin daha az stresli olmalarına katkısı olacaktır. Dorman (2003) da çalışmasında okul ve sınıf ortamının öğretmenlerindeki tükenmişliğin ana kaynağı olduğunu aktarmıştır. Her açıdan eğitim ortamında bulunan çevresel faktörlerin öğretmenlerinde fikirleri göz önüne alınarak düzenlenmesinin faydası olacağı düşünülmektedir.

Çalışmamızda çocuk sahibi olmanın tükenmişlik üzerine olumlu yönde etkisi olduğu saptanmıştır. Maslach ve Jackson (1985) çocuk sahibi çalışanlarda tükenmişliğin daha az gözlemlendiğini belirtmiştir. Niebrugge (1994) medeni durum ve çocuk sahibi olma gibi değişkenlerin tükenmişliği yordayıcı olduğunu vurgulamıştır. Bu verilerde çalışmamızda elde ettiğimiz bulgular ile tutarlı olmuştur. Durum böyle olunca özellikle günümüzde evlenme yaşının gittikçe yükseldiği ve buna bağlı olarak çocuk sahibi olmamın da geciktiği görülmektedir. Buda genç yetişkinlik döneminin gelişim görevlerinden olan evlilik görevinin gecikmesine neden olmaktadır. Bu durumun olumsuz yönlerinin gençlere anlatılması ve evliliğin ve çocuk sahibi olmanın pozitif yararların olduğuna ilişkin bilimsel çalışmaların aktarılması sadece öğretmenlik mesleğini icra edenler için değil, her kesimdeki çalışanlar için faydalı olacaktır.

Kaynaklar

- Aksoy, N. (1999, Ekim). Sınıf içi disiplin sorunlarını azaltmada izlenebilecek temel yaklaşımlar. *Eğitim Araştırmaları*, 2, 5-9.
- Anderson, M.B., ve Iwanicki, E.F. (1984). Teacher motivation and its relationship to burnout. *Educational Administration Quarterly*, 20(2), 94-109.
- Baltaş, A. ve Baltaş Z. (1993). *Stres ve başa çıkma yolları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baysal, A. (1995). *Lise ve Dengi Okul Öğretmenlerinde Meslekte Tükenmişliğe Etki Eden Faktörler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ben-Ari, R., Krole, R. ve Har-Even, D. (2003). Differential effects of simple frontal versus complex teaching strategy on teachers' stress, burnout and satisfaction. *International Journal of Stress Management*, 10(2), 173-195.
- Blase, J., ve Greenfield, W. (1985). How teachers cope with stress: How administrators can help. *The Canadian Administrator*, 25(2), 1-5.
- Brouwers, A. H. ve Tomic, W. (2000) A longitudinal study of teacher burnout and perceived self-efficacy in classroom management. *Teaching and Teacher Education*, 16, 239-253.
- Cemaloğlu, N. ve Şahin, D. E. (2007). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 465-484.
- Croom, D. B. (2003). Teacher burnout in agricultural education. *Journal of Agricultural Education*, 44 (2).
- Cunningham, W. J. (1983). Teacher burnout – solutions for the 1980's: A review of the literature. *The Urban Review*, 15(1), 37- 49.
- Çapri, B. (2006). Tükenmişlik ölçeğinin türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 62-77.

- Davis, J., and Wilson, S. M. (2000). Principles' efforts to empower teachers: Effects on teacher motivation and job satisfaction and stress. *The Clearing House*, 75(6), 349-357.
- Dorman, J. (2003). Testing a model for teacher burnout. *Australian Journal of Educational ve Developmental Psychology*, 3, 35-47.
- Dworkin, A.G. (2001). Perspectives on teacher burnout and school reform, *International Education Journal*, 2(2), 69. Retrieved on 15-may-2011, from URL <http://www.flinders.edu.au/education/iej>
- Ergin C. (1992, 22-25 Eylül). *Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve maslach tükenmişlik ölçeğinin uyarlanması*, VII: Ulusal Psikoloji Kongresinde sunuldu, Ankara.
- Erginsoy, D. (2002). *Duygusal zekâ ve kişiler arası ilişkiler tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Farber, B., and Miller, J. (1981). Teacher burnout: A psycho-educational perspective. *Teachers College Record*, 83(2), 235-243.
- Friedman, I. A. (1991). High and low-burnout schools: school culture aspects of teacher burnout, *The Journal of Educational Research*, 84 (6), 325- 333.
- Friedman, I. A. (1995). Student behavior patterns contributing to teacher burnout', *The Journal of Educational Research*, 88 (5), 281- 289
- Girgin, G. (1995). *İlkokul Öğretmenlerinde Meslekten Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Greenglass, E., Burke, R. J. and Ondrack, M. (1990) A gender-role perspective of coping and burnout. *Applied Psychology: An International Review*, 39, 5-27
- Greenglass, E. R., Burke, R. J. and Fiksenbaum, L. (2001). Workload and burnout in nurses, *Journal of Community ve Applied Social Psychology*, 11, 211-215.
- Greenglass E. R., and Burke, R. J. (1988). Work and family precursors of burnout in teachers: Sex differences. *Sex Roles*, 18 (3/4).
- Goddard, R., O'Brien, P. and Goddard, M. (2006). Work environment predictors of beginning teacher burnout. *British Educational Research Journal*, 32(6), 857-874.
- Gordon , D. G., (2001) Classroom Management, *Music Educators Journal* , 88(2).
- Hakanen, J.J., Bakker, A.B. and Schaufeli, W.B. (2006). Burnout and work engagement among teachers, *Journal of School Psychology*, 43, 495-513.
- Hoerr, W. A. and West, C. K. (1992. April). *Teacher burnout and school misbehavior: Differentiating sources of emotional exhaustion and depersonalization in the classroom*. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, San Francisco.
- Izgar, H. (2000). *Okul yöneticilerinin tükenmişlik düzeyleri (bornout) nedenleri ve bazı etken faktörlere göre incelenmesi*. Yayınlanmış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karakelle, S. ve Canpolat, S. (2008). Analyzing the student relationship styles of the primary school teachers with high burnout level. *Eğitim ve Bilim*, 33 (147), 106-120.
- Kapıkıran, A. N. (2003). Okul öncesi öğretmenlerde tükenmişliğin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4 (13), 73-78.
- Kayabaşı, Y. (2008). Bazı değişkenler açısından öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 192-212.
- Kırılmaz, A. Y., Çelen, Ü. ve Sarp, N. (2003). İlköğretimde çalışan bir öğretmen grubunda "tükenmişlik durumu" araştırması. *İlköğretim-Online*, 2(1), 2-3. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden 22 Nisan 2011 tarihinde indirilmiştir.

- Maslach C., and Jackson, S. E. (1985). The role of sex and family variables in burnout. *Sex Roles*, 12(7/8).
- Maslach, C., Schaufeli, W. and Leiter, M.P. (2001). Jop burnout, *Annual Review of Psychology*, 52, 397-422.
- Maraşlı, M. (2005). Bazı özelliklerine ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerine göre lise öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri, *Türk Tabipleri Birliği, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 23 (3), 27-33.
- Musaoğlu, Z. (2008). *Trakya Üniversitesi Öğretim Elemanlarının Sağlıkla İlintili Yaşam Kalitesi, yayımlanmamış uzmanlık tezi*, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Edirne.
- Niebrugge K. M. (1994). *Burnout and job dissatisfaction among practicing school psychologists in illinois*. Paper Presented at the Annual Meeting of the National Association of School Psychologists, 26th, Seattle, WA, March 4-5.
- Örmen, U. (1992). *Tükenmişlik duygusu ve yöneticiler üzerinde bir uygulama*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özmen, H. (2001). *Görme Engelliler okulunda görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Öztürk, A. ve Deniz, M.E. (2008). Analysis of emotional intelligence job satisfaction and burnout levels of preschool teachers according to some variables, *İlköğretim Online*, 7(3), 578-599, [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden 22 Nisan 2011 tarihinde indirilmiştir.
- Pearson, L. C. and Moomaw, W. (2005). The relationship between teacher autonomy and stress, work satisfaction, empowerment and professionalism, *Educational Reserach Quarterly*, 29(1), 37-53.
- Pearson, L. C. and Hall, B. C, (1993). Initial construct validation of the teaching autonomy scale. *Journal of Educational Research*, 86(3), 172-177.
- Pines, A.M. (1993). Burnout: An existential perspective. In W.B. Schaufeli, Maslach, C. & Marek, T. (Eds.) *Professional Burnout: Recent Developments in Theory and Research*, 33-51, Washington, DC: Taylor & Francis.
- Schwab, R. L., Jackson, S. E. and Schuler, R. S. (1986). Educator burnout: *Sources and Consequences*, *Educational Research Quarterly*, 10 (3).
- Schorn, N. K. ve Buchwald, P. (2007). *Burnout in student teachers*. In P. Roussi, E. Vasilaki, K. Kaniasty, ve J. D. Barker (Eds.), *Electronic Proceedings of the 27th Conference of the STAR Society*, 13-15 July 2006, University of Crete, Rethymnon (pp. 150 - 159).
- Seeman, M. (1975). Alienation studies. *Annual Review of Sociology*, 1, 91-123.
- Smith, C. J. ve Laslett, R. (1996) *Effective Classroom Management: A Teacher Guide*, 2nd Edition, London and Newyork: Routledge.
- Tuğrul, B. ve Çelik, E. (2002). Normal çocuklarla çalışan anaokulu öğretmenlerinde tükenmişlik. *Pamukkale Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (12), 1-11.
- Sucuoğlu, B. ve Kuloğlu, N. (1996). Özürlü çocuklarda çalışan öğretmenlerde tükenmişliğin değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 10 (36), 44-60.
- Tümkaya, S. (2005). Öğretmenlerin sınıf içi disiplin anlayışları ve tükenmişlikle ilişkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 11 (44), 549-568.
- Van Horn, J. E., Schafeli, W. B. and Enzmann, D. (1999). Teacher burnout and lack of reciprocity, *Journal of Applied Social Psychology*, 29(1), 91-108.
- Wragg, E. C. ve Dooley, P. A. (1996) *Class Management During Teaching Practice*, *Classroom Teaching Skills*, Edited By E. C. Wragg, London: Routledge.
- Yavuz, M. (2009). An investigation of burn-out levels of teachers working in elementary and secondary educational institutions and their attitudes to classroom management. *Educational Research and Reviews*, 4(12), 642-649.